

ROZTROPNOŚĆ (134) sb f

rof- (133), roz- (1).

Wszystkie o jasne.

sg N roztropność (38). ◇ G roztropności (30). ◇ D roztropności (7). ◇ A roztropność (18). ◇ N a. A roztropność (1). ◇ I roztropnością (22). ◇ L roztropności (17). ◇ D a. L roztropności (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XIX w.

Rozsądek, rozważa, przezorność; mądrość; prudentia Vulg, PolAnt, Modrz, Calag, Cn; discretio HistAl, Mącz; intelligentia PolAnt, Calag; intellectus, scientia, sensus PolAnt; docilitas Mącz; dexteritas, phronesis Cn (134) : PatKaz III 121; Ták łzkoły te/ domy rozumu/ dla tego buduyą álbo nádawáyą/ áby tám było myełce vczyenya y ćwiczenya w rzeczách ku rołtropności. GliczKsiąż L; Bowiem ten narod pogáńłki iełt tákiey przyłády/ Ze thám íłcie máło znaydzyełz miedzy nimi rády/ Nie máią nic miedzy łobą żadney rołtropności [Vulg Deut 32/28] LubPs gg5; RejWiz A6, 32, 169v; Rzecz do mądrości/ Siołtra ma iełteł/ á rołtropność zow przyacıołką łwoią. Leop Prov 7/4; RejZwierz 132v [2 r.]; Początkiem mądrości iełtci boiaźń Páńłka/ á vmieiętność łwięta iełt rołtropnością. BibRadz Prov 9/10; Skánderbeg obrocił łie do łwoich/ rzekł knim: Nic ołtrłzgego iáko nieforthuná/ nic potrzebie nienależy iedno rołtropność BielKron 253v, 206; niebędziem rozumnymi/ iełłize z młodości niepoczniemi w dobrej rołtropności rość. KwiatKsiąż E2v; Przykład o rołtropności/ ábyłmy włzytko dobrym rozmyłłáním czynili. HistRzym 57v, 135; A ták chcelzli łławnym/ zacnym/ á záwždy powážnym być y Pánu Bogu łie łwemu podobáć/ vważayze ná włzem w káżdey rzeczy łłuzną pomiáre ozdobioną poćciwą rołtropnością. RejZwierc 148v, 231, 232v; BudBib Prov 7/4, Eccli 19/19; KarnNap B4; Rołtropność przychodzi nam zdołwiádczenia ábo náłzgego ábo kogo inego ModrzBaz [16]; A okrom rołtropności/ żaden niemoże áni łobie dobrze poráđzić/ áni drugiemu pomoc moze. ModrzBaz [16], 8, 9v, 15, 17v; W pierwłzey [częłci] tę zápálczywą gorłliwość/ X(iędza) K(anonika) vpátruiąc/ vważáć będą/ iełłize łłuzna y porządna iełt: czyłi z cíálá tylko pochodząca/ nie wedle oney niebieskiey mądrości/ ále wıęcey z cíelełney rołtropności/ y zápálczywołci. NiemObr 6; KołakCath Bv, B2; Rołtropność y łzczerość połpołu/ łą potrzebne káznodzieiom/ Bıłkupom y káplanom. WujNT 43, Tit 2/4; SkarKaz)(4.

rołtropność czyja [w tym: G sb i pron (27), pron poss (11)] (38): OpecŻyw 53; LibLeg 11/29; HistAl 15; LubPs Y5v; GroicPorz c4v, k4, x3; KrowObr 127, 163v; Leop Ps 106/27, Luc 1/17; BibRadz Prov 3/5, Judith 8/18, Eccli 1/23, 10/3; iákobyłmy wczás mogli łwemu złemu rołtropnością náłzą zábiezeć. BielKron 104v, 93, 133v, 140, 349v; Wıgubię práwi mądrość mądrych/ y rołtropność rołtropnych zárzuce. GrzegRóżn K3; HistRzym 71; RejZwierc 126v, 146, [203]; WujJud 64; RejPosRozpr b3v; RejPosWstaw [412]v; BudBib Sap 8/18, Eccli 10/3; Obácz y rołtropność ich [Trzech Króli] wielką/ íłz łię o Krolu Zydowłkim pytaiąc/ do Hieruzálem przyiecháli SkarŻyw 26v; KołakCath Bv, B3; WujNT Luc 1/17; SarnStat 1036, 1056, 1185. Cf »z rołtropności łwej«.

W połączeniach szeregowych (20): Sędzia powinien mieć w łobie thy cnoty/ boiaźń Bożą/ prawdę/ mądrołć/ rołtropnołć/ miernołć/ przeciw włzythkim równą miłołć/ práwá vmieiętnołć/ moźnołć. GroicPorz bv; KrowObr 163v; Ktoregom ia nápełnił Duchem Bożem/ mądrołcią/ rołtropnołcią/ vmieiętnołcią/ y dowcipem w káżdem rzemiełle. BibRadz Ex 31/3; Mącz 49a, 242d, 364a, 399b;

RejZwierc B3v, 13v, 82, 122v; *WujJud* 64; *BudBib Prov* 1/1; *ModrzBaz* 14, 80v [2 r.], 99; *Calag* 212b; *WerGośc* 203; *KośakCath* B2v.

W przeciwstawieniach: »mądrość (5), niedbałość (2), bojaźń, szaleństwo ... roztropność« (9): Roztropność z niedbałością *RejZwierc* B3v, 231; Lecz te godziny niechcą nas mieć sługami /prawy/ /nieprawości/ /ale zapalczywości/ /nie rozumu ani roztropności/ /ale żalu/ /niewładania sobą/ /y /szaleństwa. *ModrzBaz* 80v; *WujNT* 734 marg.

~*Ze względu na hierarchię cnot*: »mądrość ... roztropność« (5): Iż mądrość a roztropność rozne są /obie w /prawach /wych *RejZwierc* B2; A Tak rozważny /tateczny a /pocziwy /człowiek /zawždy /nie ma /więcej /mądrości /niżli /tylko /łamey /roztropności /dzierzeć /y /wzyć. *RejZwierc* 145v, 145v [3 r.]~

W charakterystycznych połączeniach: *cielesna roztropność, dobra, pościwa, słuszna, wielka* [w tym: [kto] *wielkiej roztropności* (2)] (3), *zacna*.

Wyrażenia: »baczna roztropność« (2): O baczney roztropności *RejZwierc* [213]v, B3.

»roztropność mądra« (1): A /człowiek /roztropnością /mądrą /ozdobiony/ /wspomniałszy /sobie /iako /piśmo /powiada/ [...] /iż /tho /wztyko /cokolwiek /mamy /nie /nólze /ieft *RejZwierc* 168v.

»opatrzna roztropność« (3): opatrzna /ludzi /mądrych /pośtanowiła /roztropność //prawy /wieczney /pamięci /godne /piśmá /świádecstwem /ku /wiadomości /potomśtwu /przywodzić. *SarnStat* 1036 [*idem* (2)] 1056, 1185.

»poważna roztropność« (1): /abowiem /widziłz /iż /kázde /práwo /by /było /namocnieyśze /iako /będzie /ná /szrot /pułzczono/ /a /poważną /roztropnością /nie /będzye /opátrowano/ /kázde /nie /zelżyć /muśi /y /bárzo /ośłábieć /muśi. *RejZwierc* 36.

»roztropność rozumu« (1): *Cultus animi*, *Roztropność rozumu*. *Mącz* 60a.

Szeregi: »roztropność a (i) baczność (a. baczenie)« [szyk 2:1] (3): *RejWiz* 32; a /wślytká /ich /baczność /a /roztropność [omnis sapientia eorum] /znížczáłá. *Leop Ps* 106/27; A /tak /máiąc /nie /w /tym /Dworzánin /dobrze //práwować/ /potrzebá /mu /naywięcej /iákies /roztropności/ /y /baczenia *GórnDworz* 14. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»roztropność a biegłość« (1): A /Tak /też /ty /moy /miły /brácie/ /a /zwłázczá /ktory /przydziefz /ku /fzedziwym /láthom /śwoim/ /wołay /s /Sálononem /ku /Pánu/ /áby /cie /mądrością /niebiełką /z /łáski /fwey /opátrzyć /raczył/ /boć /iuż /po /roztropności /a /po /biegłości /fwiátá /tego /máło/ /gdyś /iuż /ten /krys /prześkoczył /gdzieć /biegłości /potrzebá /było. *RejZwierc* 146.

»roztropność i cnota« = *prudentia et virtus* *Modrz* [szyk 2:1] (3): /áby [przełożeni] /cnoty /y /roztropności /wżywáli /w //práwováníu /rzeczy /y /wśzem /wobec/ /y /kázdemu /z /ośobná /należących *ModrzBaz* 13, 6, [16]. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»roztropność, ([abo]) dyskrecyja« [szyk zmienny] (1): *RejWiz* 27 marg; [roztropność /ábo /dyfcrecyą/ /zwał /iako /woznicą /cnot /wśzytkich. *SkarŻyw* 918 (*Linde*)].

»mądra rada i roztropność« (1): A /kiedyby /X(iądz) /K(anonik) /chcąc /te /rány/ /ktore /są /z /ftrony /Religiey /w /Polśzcze /wleczyc/ /mądrej /rády /y /roztropności /Chryśtyáńskiey /wżywał/ /nigdyby /fię /ná /takie /medya/ /ábo /śrzodki /nie /zdobywał. *NiemObr* 16.

»mądrość, (a, i) roztropność« = *sapientia et intelligentia a. scientia* *PolAnt*; *sapientia et prudentia* *Vulg* (8): *PatKaz III* 125v; *BielKom* B4; *BibRadz Prov* 3/13, 19; *RejPos* 214; *BudBib Prov* 8/1; *NiemObr*

70; ktora [łaska Boża] obfitowała przeciw nam we wżelákíey mądrości y roftropności *WujNT Eph* 1/8. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»roztropność i miara (a. mierność)« = *sobrietas et prudentia PolAnt* [szyk 1:1] (2): *BudBib Sap* 8/7; Iełlim fię ná máieftat W.K.M. przeftrażył/ á tego co P. Bog kazał do W.K.M. nie mowił [...]; ábo ieflim mowił/ á nie z taką roftropnością y miarą iáko było potrzebá. *SkarKaz*)(3v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»prawda a roztropność« (1): A przetoż tey wády trzebá się pilnie ftrzec: prawdá á roftropność [*veritas et prudentia*] ma być miłowána *ModrzBaz* 17v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»rozum a (i, ani) roztropność; rozum z roztropnością« = *ratio ac prudentia Modrz* [szyk 4:1] (4;1): *LibLeg* 11/29; Non est in toto corpore mica salis, Niema w łobie krłzyny rozumu áni roftropności. *Mącz* 364c; *RejZwierc* [203], 241; *ModrzBaz* 80v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»roztropność i umiejętność« (1): Przyidźie mi wiele rzeczy gánić/ y ftofowác/ ále w tym wżytkim/ radbych wżył roftropności/ y vmiejętności Chriftyáńłkíey/ ábych to tylko gánił co w piśmie świętym zgániono ieft *NiemObr* 6. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»uwazenie i roztropność« (1): A wierz mi iż thrzebá wielkiego vważenia káżdey rzeczy y wielkíey roftropności niźli fię tám wżytkiemu przypátrzyłz. *RejZwierc* 25. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Wyrażenia przyimkowe: »bez roztropności« = *nierozsądníe, głupio* (2): *effutio*, *Wyziewam/ Wyblekam/ mowię* bez roftropności. *Mącz* 141c.

~*Szereg*: »marnie a bez roztropności« (1): Nie toć ieft iefzcze rołkołz iż kto w obfitości/ Swiátá márníe wżywa á bez roftropności. Vmieć też to y źwirzę co po lefię chodzi/ Skacze łobie buiáiąc áż w sídło vgodzi. *RejWiz* 48.~

»z roztropności swej« = *rozsądníe, rozważnie, mądrze* (1): Błogi mąż ktory rozmyłła mądrze zacne rzeczy/ a ktory z roftropności fwey [*in intellectu*] rozmawia o rzeczach świętych. *BudBib Eccli* 14/21.

»z roztropnością« = *rozsądníe, rozważnie, mądrze* (4): POfem Márchołt zroftropnołcyą przyłfedł ná dwor krolewłki *March*² D3; *RejPs* 203; Z iáką roftropnołcyą żádác mamy pomłty nád niewierníemi. *LubPs* O4 marg.

~*W połączeniu szeregowym* (1): Bo dobrzy thego wżywáią z wielką roftropnołcią/ z wielkim vważeniem rozumu/ z wielkim baczeniem boiáźni Bożey/ z wielką łławą y poćciwołcią/ nie ináčzey iáko Anyeli Boży. *RejZwierc* 132.~

W przén (7) : *PatKaz III* 125v; Abowiem chwálebný iefth pożytek dobrych prac/ áni vftáne korzeń roftropnołci *BibRadz Sap* 3/15; y łą wniem [*człowieku*] iákoby nieiákíe íłkry roftropnołci y cnoty ku zacnem ípráwam *ModrzBaz* 6.

Wyrażenie: »droga roztropności« = *via intelligentiae PolAnt* (2): thák theż potrzeba było káżdego Perłę kthoryby chciał wftąpić ná krolewłką dołtoynołć/ áby nie vftępował przez nieumiejętnołć z drogi roftropnołci [*in sinistrum*]. *HistAl* G3; Opułćcielz proftaczkowie drogę walżę/ a będzíecie żyć/ á chodźcie drogą roftropnołci. *BibRadz Prov* 9/6.

»wężowa roztropność« = *chytrość, przebiegłość (1)*: Takie mądre obrony y wzięcia z niebezpieczeństwą są dozwolone: Ktore S. Chrysoſtom (zwłaszcza w S. Páwle) zowie wężową roztropnością *WujNT* 493.

Wyrażenie przyimkowe: »w roztropności rąk swoich« = *rozsądnie, rozważnie, mądrze (1)*: A on [*Dawid*] w niewinnym łercu dziwny ye [*owce, tj. Izraelitów*] wychował/ W roztropności rąk swoich porządny sprawował *LubPs* S2.

a. Inteligencja, pojętność (1) : *Docilitas, Prętkość ku nauce Roztropność. Mącz* 93b.

Synonimy: *rozbaczność, rozeznanie, rozmysł, rozsądek, rozum.*

Cf **NIEROZTROPNOŚĆ, ROZTROPNOĆ**